

Oikeusministeriö
Ihmisoikeusinstituutiotyöryhmä

27.11.2009

1 (3)

oikeusministerio@om.fi

Lausuntopyyntönnö, OM 6/41/2009, 21.10.2009

IHMISOIKEUSINSTITUUTIO

1 Yleistä

Suomen Asianajajaliitto kannattaa Pariisin periaatteiden mukaisen ihmisoikeusinstituution perustamista Suomeen.

2 Riippumaton asema

Ihmisoikeusinstituution riippumattomuus tulee turvata seuraavin Pariisin periaatteisiin perustuvien toimin:

- Instituution on oltava lailla perustettava itsenäinen toimielin.
- Instituutiolla on oltava omaa henkilökuntaa.
- Instituutiolla on oltava omat toimitilat, jotka voivat olla oikeusasiamiehen toimitilojen yhteydessä.
- Instituutiolla on sen itsenäisesti valmisteleva ja Eduskunnan hyväksymä talousarvio.

3 Tehtävät

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että ihmisoikeusinstituutiolla olisi merkittävä tehtävä perus- ja ihmisoikeustiedon keskittämiseksi yhteen paikkaan ja tämän tiedon jakamisessa. Tietoisuus perus- ja ihmisoikeuksista ja niiden vaikutuksista koko yhteiskuntaan on Suomessa liian vähäistä. Tämä koskee sekä oikeushallinnon ammattilaisia, tuomareita, syyttäjiä ja asianajajia että myös muita kansalaisia.

Suomen Asianajajaliitto korostaa ihmisoikeuskoulutukseen, -kasvatukseen ja -tiedottamiseen liittyvien tehtävien tärkeyttä. Ihmisoikeusinstituution suunnitteleman ja toteuttaman tai tilaaman koulutuksen tulisi kuulua osana tuomari-, syyttäjä- ja asianajajakoulutusta. Ihmisoikeusinstituution tulisi lisäksi tukea perus- ja ihmisoikeuskoulutusta sekä -kasvatusta eri oppilaitoksissa.

Suomen Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että ihmisoikeusinstituutiolla olisi riittävät edellytykset tutkia ja selvittää Suomen lainsäädäntöön tai viranomaistoimintaan liittyviä perus- ja ihmisoikeuksia koskevia epäkohtia muissa kuin yksittäisissä kanteluissa, joissa toimivalta säilyisi edelleenkin oikeusasiamiehellä. Tutkimukset ja selvitykset voisivat perustua ihmisoikeussopimusten seurantaan tai valvontaan mutta niitä voitaisiin toteuttaa ilman viitetä sopimukseen. Lisäksi instituutio huolehtisi kansainvälisten valvontaelinten Suomelle antamien suositusten seurannasta, niiden toteutuksen valvonnasta ja niistä raportoinnista. Ihmisoikeusinstituutio antaisi aloitteita, toimenpide-ehdotuksia, suosituksia ja lausuntoja hallituksille, muille viranomaisille, Eduskunnalle ja kansalaisjärjestöille.

Suomen Asianajajaliitto yhtyy näkemykseen siitä, että perus- ja ihmisoikeudet ovat kansainvälisiä, minkä vuoksi ihmisoikeusinstituution tulee osallistua ihmisoikeusinstituutioiden kansainväliseen yhteistyöhön, erityisesti YK:ssa, Euroopan tasolla sekä EU:n perusoikeusviraston puitteissa. Suomen Asianajajaliitto ehdottaa harkittavaksi, että ihmisoikeusinstituutiolle kohdennettaisiin varoja myös kansainvälisiin perus- ja ihmisoikeuksia koskeviin hankkeisiin osallistumista varten.

Ihmisoikeusinstituutiolle annettavat toimivaltuudet tehtävien hoitamiseksi on määriteltävä laissa. Koska ihmisoikeusinstituution tehtäviin ei tule kanteluiden käsittely vaan tämä tehtävä säilyy oikeusasiamiehellä, on ennen valtuuksien antamista tarkkaan harkittava, mitä valtuuksia instituutio tarvitsee tehtäviensä hoitamiseksi.

4 Kokoonpano

Suomen Asianajajaliitto kannattaa ihmisoikeusinstituution hallintorakennetta, joka muodostuisi sihteeristön ja työvaliokunnan/hallituksen lisäksi valtuuskunnasta, jossa olisi edustettuina kaikki ne yhteiskunnalliset tahot, jotka osallistuvat ihmisoikeustyöhön kansallisella tasolla kuitenkin siten, että toimeenpanovallan (hallituksen) edustajat osallistuvat instituution päätöksentekoon kuitenkin vain neuvoa-antavassa ominaisuudessa.

Instituution valtuuskunnan tulisi olla Eduskunnan nimittämä, jotta instituution riippumattomuus voidaan turvata ja jotta nimittämismenettelyn avulla instituution merkitystä voidaan tukea. Instituuttia koskevassa laissa tulisi valtuuskunnan jäsenten moniarvoisuus ja edustuksellisuus turvata erittelemällä ne ryhmät, joista valtuuskunnan jäsenet tulisi valita. Suomen Asianajajaliitto korostaa valintaperusteena perus- ja ihmisoikeuksia koskevan tutkimustiedon hallintaa ja käytännön vaikutusten ymmärtämistä. Siksi valtuuskunnassa tulisi olla edustettuna:

- perus- ja ihmisoikeuksien tutkimus, jotta instituution toiminta saadaan kytkettyä kansalliseen ja kansainväliseen tutkittuun tietoon perus- ja ihmisoikeuksien nykytilasta ja kehityksestä
- asianajajat, joilla on erityistä tietoa uhrien, asianomistajien, epäiltyjen, syytettyjen, pidätettyjen, vangittujen ja tuomiotaan kärsivien perus- ja ihmisoikeustilanteesta sekä monista muista käytännön elämässä esiin tulevista perus- ja ihmisoikeuskysymyksistä
- eri vähemmistöryhmiä edustavat elimet tai järjestöt, jotta kyseisiä ryhmiä koskevat erityisongelmat tulevat käsiteltyksi instituutiossa
- media, koska sillä on mahdollisuus ja kyky hallinnosta riippumattomana taho saada tietoonsa perus- ja ihmisoikeusongelmia sekä selvittää niitä ja niiden taustoja ja koska median edustajalla voidaan olettaa olevan näkemystä arvioida sellaisia menettelytapoja, joiden avulla perus- ja ihmisoikeuksien tiedottamisen mahdollisimman laaja vaikutavuus turvataan.

Instituution työvaliokunnan/hallituksen jäsenmäärä tulisi olla noin 5-8 jäsentä, jotta kyseisen elimen toiminta pysyisi tehokkaana. Myös työvaliokunnan/hallituksen tulisi olla moniarvoinen ja edustuksellinen ja siinä tulisi olla edustaja jokaisesta edellä mainitusta ryhmästä.

5 Laillisuusvalvojen harkintavallan laajentaminen

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että perusteellisesti mutta tehokkaasti hoidettu esitutkinta ja rikosprosessi vähentävät laillisuusvalvonnan tarvetta. Mikäli esitutkintaa ja rikosprosessia kehitetään ja ne resursoidaan siten, että perus- ja ihmisoikeudet käytännössä toteutuvat, laillisuusvalvojen harkintavaltaa voidaan lisätä. Myös oikeusavun resurssit on turvattava, jotta asianosaisten oikeusturvasta voidaan esitutkinnassa ja rikosprosessissa huolehtia.

6 Kantelujen vanhentumisajan lyhentäminen

Suomen Asianajajaliitto yhtyy oikeusasiamies Paunion oikeusvertailustakin tukea saavaan näkemykseen siitä, että kahden vuoden vanhentumisaika on laillisuusvalvonnassa riittävä. Laillisuusvalvojalla tulisi kuitenkin olla oikeus poiketa vanhentumisajasta ja ottaa kahta vuotta vanhempiin asia käsiteltäväkseen, jos laillisuusvalvoja harkitsee sen tarpeelliseksi.

7 Sovittelu

Suomen Asianajajaliitto ei kannata sovittelutehtävien antamista instituutiolle tai oikeusasiamiehelle. Kuten kohdassa 3 on esitetty, instituution tehtävänä ei olisi tutkia tai selvittää yksittäisiin tapahtumiin liittyviä asioita. Oikeusasiamiehen osalta on ollut perusteltu huoli resurssien riittävydestä ja niiden oikeasta suuntaamisesta. Koska on oletettavaa, että sovittelu ei olisi kanteluasioissa vähemmän aikaavievää kuin kantelun ratkaiseminen, lisäisi sovittelu kokonaisresurssitarvetta. Kun sovittelu ei kuulu pakollisena elementtinä Pariisiin periaatteisiin ja kun Suomen Asianajajaliitto katsoo, että perus- ja ihmisoikeustyössä koulutuksella ja kasvatuksella voitaisiin merkittävästi lisätä tietoisuutta perus- ja ihmisoikeuksista, minkä voidaan olettaa vähentävän laillisuusvalvonnan tarvetta, Suomen Asianajajaliitto ei kannata sovittelun sisällyttämistä instituution tai oikeusasiamiehen tehtäviin.

8 Oikeusasiamiehen suhde oikeusasiamiesinstituutioon

Suomen Asianajajaliitto yhtyy näkemykseen siitä, että instituution perustamis- ja järjestämisvaihtoehtoja harkittaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että instituution mahdollinen luominen ei saa merkitä heikennystä eduskunnan oikeusasiamiehen nykyiseen asemaan tai voimavaroihin taikka oikeusasiamiehen tehtäviin ja toimivaltuuksiin valvoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Suomen Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että oikeusasiamies osallistuu instituution toimintaan. Kuten taustamuistiossa 20.10.2009 todetaan, oikeusasiamiesinstituutio vaikuttaa pitkälti täyttävän ainakin Pariisin periaatteiden valinnaisen tehtävän yksittäisten kanteluiden ratkaisemisen osalta. Oikeusasiamiehen nykyiset tehtävät eivät ole ristiriidassa ihmisoikeusinstituutiolle Pariisin periaatteiden mukaan kuuluvien tehtävien kanssa. Sen vuoksi Suomen Asianajajaliitto ei näe estettä sille, että oikeusasiamies toimisi instituution toimielimissä ja muutoinkin läheisessä yhteistyössä instituution kanssa.

Helsingissä 27. marraskuuta 2009

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Mika Ilveskero

Suomen Asianajajaliiton varapuheenjohtaja, asianajaja